

СУДОВА МЕДИЦИНА

ПІДРУЧНИК

КНИГА
1

За редакцією
професора Б.В. МИХАЙЛИЧЕНКА

П'яте видання

МЕДИЦИНА

www.medpublish.com.ua

**СУДОВА
МЕДИЦИНА.
МЕДИЧНЕ
ЗАКОНОДАВСТВО**

У ДВОХ КНИГАХ

Судова **КНИГА**
1
МЕДИЦИНА

ПІДРУЧНИК

За редакцією
професора **Б.В. МИХАЙЛИЧЕНКА**

П'ЯТЕ ВИДАННЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих
навчальних закладів — медичних
університетів, інститутів та академій

КИЇВ
ВСВ «МЕДИЦИНА»
2018

УДК 340.6,134
ББК 58;67.99(2)93я
С89

545443

*Затверджено Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів — медичних
університетів, інститутів та академій
(лист № 1/11-11455 від 06.12.2011)*

Автори:

Б.В. Михайличенко, В.А. Шевчук, С.С. Бондар, І.А. Федотова, А.М. Біляков

Рецензенти:

В.Т. Бачинський — доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри судової медицини та медичного правознавства Буковинського державного медичного університету, начальник Чернівецького обласного бюро судово-медичної експертизи, заслужений лікар України;

Ю.П. Шутик — доктор медичних наук, професор, заслужений лікар України

Судова медицина. Медичне законодавство : у 2 кн. : підручник.
С89 Кн. 1. Судова медицина / Б.В. Михайличенко, В.А. Шевчук, С.С. Бондар та ін. ; за ред. Б.В. Михайличенка. — 5-е вид. — К. : ВСВ «Медицина», 2018. — 448 с. + 1 с. кольор. вкл.

ISBN 978-617-505-198-6 (повне зібр.)

ISBN 978-617-505-663-9 (кн. 1)

У підручнику стисло викладено історію розвитку судової медицини в Україні та відповідних кафедр (курсів) вищих медичних навчальних закладів, а також напрями їх наукової діяльності. Висвітлено питання організаційно-процесуальних засад судово-медичної експертизи.

На основі сучасних наукових досягнень детально розглянуто питання судово-медичної танатології, діагностики різних ушкоджень та розладу здоров'я внаслідок дії на організм людини факторів зовнішнього середовища. Уперше представлені дані стосовно ушкоджень, заподіяних лазерним випромінюванням, та відомості про дію на організм біологічного чинника. Охарактеризовано особливості експертизи потерпілих, звинувачених та інших осіб відповідно до статей Кримінального кодексу України. Розглянуто сучасні можливості судово-медичної експертизи речових доказів. Наведено матеріал щодо правових аспектів надання медичної допомоги та кримінальної відповідальності лікарів за професійно-посадові правопорушення згідно зі статтями Кримінального кодексу України.

Кожний розділ підручника закінчується переліком питань для контролю знань.

Підручник відповідає програмі навчальної дисципліни «Судова медицина, медичне законодавство».

Для студентів медичних факультетів вищих навчальних закладів — університетів, інститутів та академій, а також для інтернів і судово-медичних експертів-початківців.

545443

УДК 340.6,134
ББК 58;67.99(2)93я

ISBN 978-617-505-198-6 (повне зібр.)
ISBN 978-617-505-663-9 (кн. 1)

© Б.В. Михайличенко, В.А. Шевчук, С.С. Бондар,
І.А. Федотова, А.М. Біляков, 2011, 2018
© ВСВ «Медицина», оформлення, 2018

“ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К.Д. УШИНЬСЬКОГО”
БІБЛІОТЕКА

ЗМІСТ

Передмова	3
Розділ 1. Судова медицина, її визначення, зміст, завдання, значення. Історія розвитку судової медицини та відповідних кафедр вищих медичних навчальних закладів України (професор Б.В. Михайличенко)	5
1. Визначення, зміст, завдання і значення судової медицини	5
2. Історичний нарис розвитку судової медицини	7
3. Розвиток кафедр (курсів) судової медицини вищих медичних навчальних закладів України	16
<i>Контрольні питання</i>	29
Розділ 2. Процесуальні та організаційні основи судово-медичної експертизи (професор Б.В. Михайличенко)	30
1. Роль і місце судово-медичної експертизи в діяльності органів правосуддя та охорони здоров'я	30
2. Судові експерти та їх участь в експертизі	32
3. Роль судово-медичного експерта в досудовому слідстві та дізнанні	36
4. Роль судово-медичного експерта в судовому засіданні	37
5. Судово-медична документація	38
6. Структура судово-медичної експертної служби	39
<i>Контрольні питання</i>	42
Розділ 3. Судово-медичне вчення про смерть (судово-медична танатологія) (професор Б.В. Михайличенко, доцент І.А. Федотова)	43
1. Умирання і смерть: загальні відомості	43
2. Судово-медичні аспекти пересадження органів і тканин	48
3. Абсолютні ознаки смерті	50
4. Визначення давності настання смерті	68
<i>Контрольні питання</i>	70
Розділ 4. Судово-медична експертиза трупа (професор Б.В. Михайличенко)	71
1. Судово-медична експертиза трупа: загальні відомості	71
2. Порядок проведення судово-медичної експертизи трупа	72
3. Зовнішнє дослідження трупа	73
4. Внутрішнє дослідження трупа	77
5. Особливості дослідження трупа невідомої особи	80
6. Вилучення матеріалу для лабораторного дослідження	82
7. Оформлення результатів судово-медичної експертизи трупа	86
8. Судово-медична класифікація смерті	89
<i>Контрольні питання</i>	90
Розділ 5. Огляд місця події й трупа на місці його виявлення (доцент С.С. Бондар)	91
1. Місце події та його огляд: загальні відомості	91
2. Виявлення, фіксація, вилучення слідів крові під час огляду місця події	97
3. Вилучення інших біологічних об'єктів	99
4. Документація, яку складають під час огляду місця події	101
<i>Контрольні питання</i>	101
Розділ 6. Судово-медична експертиза при раптовій смерті (кандидат медичних наук А.М. Біляков)	102
1. Раптова смерть: загальні відомості	102
2. Судово-медична діагностика при різних видах раптової смерті	104
3. Раптова смерть у дитячому віці	109
4. Раптова смерть за особливих обставин	111
<i>Контрольні питання</i>	111
Розділ 7. Судово-медична експертиза трупів новонароджених (доцент В.А. Шевчук)	112
1. Особливості судово-медичної експертизи трупів новонароджених	112
2. Встановлення новонародженості	117
3. Встановлення доношеності і зрілості плода	119
4. Встановлення життєздатності новонародженого	120
5. Встановлення живонародженості	121
6. Причини смерті новонароджених	127
<i>Контрольні питання</i>	130
Розділ 8. Судово-медична травматологія (доцент В.А. Шевчук)	131
1. Класифікація ушкоджень та їх особливості	131
2. Ушкодження тупими предметами	134
3. Травматизм та його види	149
4. Ушкодження гострими предметами	168

5. Пошкодження одягу при травмі тупими і гострими предметами	175
<i>Контрольні питання</i>	178
Розділ 9. Судово-медична експертиза вогнепальних ушкоджень (доцент В.А. Шевчук)	179
1. Вогнепальна зброя та механізм пострілу: загальні відомості	179
2. Вхідний кульовий отвір унаслідок пострілу з неблизької відстані	186
3. Вхідний кульовий отвір унаслідок пострілу з близької відстані	187
4. Вхідний кульовий отвір при пострілі впритул	191
5. Вихідний отвір	192
6. Вогнепальний рановий канал	193
7. Вогнепальні ушкодження з мисливської зброї	197
8. Ушкодження дробом.	199
9. Вогнепальні пошкодження одягу.	201
10. Ознаки самогубства з використанням вогнепальної зброї	203
11. Ушкодження холостими патронами	204
12. Поранення при пострілі з пневматичної зброї	204
13. Особливості ушкоджень, які спричинені пристроями для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії	205
14. Вибухова травма	207
15. Лабораторні методи досліджень при вогнепальних ушкодженнях.	209
16. Причини смерті внаслідок механічної травми	210
17. Встановлення зажиттєвості і давності ушкоджень	216
<i>Контрольні питання</i>	218
Розділ 10. Судово-медична експертиза смерті від механічної асфіксії (кандидат медичних наук А.М. Біляков)	220
1. Кисневе голодування та його перебіг	220
2. Судово-медична діагностика механічної асфіксії	224
3. Повішення	225
4. Задушення петлею та зашморгом.	231
5. Задушення руками	232
6. Закриття отворів носа і рота	232
7. Закриття дихальних шляхів сторонніми предметами	233
8. Стискання грудної клітки та живота	235
9. Утоплення	236
10. Асфіксія в обмеженому (закритому) просторі	240
<i>Контрольні питання</i>	241
Розділ 11. Ушкодження внаслідок дії високої та низької температури (доцент І.А. Федотова)	242
1. Загальна дія високої температури (перегрівання)	243
2. Місцева дія високої температури	244
3. Загальна дія низької температури (переохолодження)	249
4. Місцева дія низької температури (відмороження)	253
<i>Контрольні питання</i>	255
Розділ 12. Ушкодження і смерть унаслідок змін атмосферного тиску (доцент І.А. Федотова)	256
1. Загальна дія на організм підвищеного атмосферного тиску	256
2. Загальна дія на організм зниженого атмосферного тиску	258
<i>Контрольні питання</i>	260
Розділ 13. Судово-медична експертиза при електротравмі (професор Б.В. Михайличенко)	261
1. Особливості дії електричного струму	263
2. Діагностика смерті внаслідок дії технічної електрики	264
3. Ушкодження від дії атмосферної електрики.	267
<i>Контрольні питання</i>	268
Розділ 14. Судово-медична експертиза променевої травми (професор Б.В. Михайличенко)	269
1. Загальна дія іонізуючого випромінювання	269
2. Особливості проведення судово-медичної експертизи	271
3. Гостре місцеве променеве ураження	273
4. Гостра променева хвороба	274
5. Хронічне променеве ураження	277
6. Дія малих доз іонізуючого випромінювання	277
7. Судово-медична експертиза ушкоджень від лазерного випромінювання.	279
<i>Контрольні питання</i>	282
Розділ 15. Судово-медична токсикологія (професор Б.В. Михайличенко, кандидат медичних наук А.М. Біляков)	283
1. Отруєння та їх перебіг	283
2. Судово-медична діагностика смерті внаслідок дії місцеводіючих отрут	287

3. Судово-медична діагностика смерті внаслідок дії кров'яних отрут	288
4. Судово-медична діагностика смерті внаслідок дії деструктивних отрут	290
5. Судово-медична діагностика смерті внаслідок дії функціональних отрут	293
6. Судово-медична діагностика смерті від наркотичних речовин	303
7. Отрути збуджувальної та судомної дії	319
8. Харчові токсини (харчові отрути)	321
<i>Контрольні питання</i>	324
Розділ 16. Судово-медична діагностика розладу здоров'я від дії біологічного чинника зовнішнього середовища (професор Б.В. Михайличенко).	325
1. Інфекційна дія біологічного чинника	326
2. Пріонова інфекція та її особливості	328
3. Біологічна дія антигенами.	330
4. Особливості проведення судово-медичної експертизи	331
<i>Контрольні питання</i>	331
Розділ 17. Судово-медична експертиза потерпілих, звинувачуваних та інших осіб (доцент С.С. Бондар)	332
1. Приводи і порядок проведення експертизи	332
2. Судово-медична експертиза зі встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень	335
3. Судово-медична експертиза працездатності.	344
4. Судово-медична експертиза стану здоров'я, симуляції, агравації, штучних хвороб і самоушкодження	345
5. Визначення віку	351
<i>Контрольні питання</i>	354
Розділ 18. Судово-медична експертиза при спірних статевих станах і статевих злочинах (доцент С.С. Бондар)	355
1. Особливості проведення експертизи з приводу спірних статевих станів	355
2. Визначення статі	358
3. Встановлення статевої зрілості	359
4. Встановлення порушення цілості дівочої пливи	361
5. Встановлення статевої репродуктивної здатності.	363
6. Встановлення минулих пологів	364
7. Встановлення минулого викидня (аборту).	365
8. Судово-медична експертиза статевих злочинів	367
<i>Контрольні питання</i>	372
Розділ 19. Судово-медична експертиза речових доказів (доцент В.А. Шевчук).	373
1. Дослідження крові	374
2. Дослідження волосся	394
3. Дослідження сперми	399
4. Дослідження органів, тканин та виділень людини	403
<i>Контрольні питання</i>	406
Розділ 20. Судово-медико-криміналістичні методи досліджень (професор Б.В. Михайличенко)	407
1. Вимірювальні методи	408
2. Фотографічні методи	409
3. Оптичні методи	410
4. Рентгенологічні методи	411
5. Дослідження об'єктів у крайніх променях спектра. Люмінесцентне дослідження.	412
6. Визначення металізації і мінерального складу об'єкта дослідження	413
7. Хіміко-аналітичні методи визначення неорганічних компонентів	416
8. Ідентифікаційні дослідження знярядь травми	417
9. Ідентифікаційні дослідження за кістковими рештками і кістками черепа	420
<i>Контрольні питання</i>	423
Розділ 21. Правові аспекти надання медичної допомоги населенню (професор Б.В. Михайличенко)	424
1. Розвиток законодавчих норм, що забезпечують права пацієнта	424
2. Законодавче забезпечення прав пацієнтів в Україні	427
3. Кримінальна відповідальність медичних працівників за професійно-посадові правопорушення	431
4. Захист прав пацієнтів	437
5. Судово-медична експертиза несприятливих наслідків у медичній практиці	439
<i>Контрольні питання</i>	442
Література	443